

Un monstre que diu la veritat

Cicle comissariat per Pilar Cruz

Vanesa Varela

A la mà, la memòria

Del 18 de gener
al 24 de març de 2019

Al centre del projecte de Vanesa Varela (Lugo, 1979) hi ha el teler de cintura. Aquesta eina tèxtil rudimentària i mil·lenària, desenvolupada en moltes cultures del Mediterrani, Àsia, Amèrica i l'Àfrica, ha sobreviscut i es fa servir encara avui en molts indrets del món.

De petites dimensions i ben adaptat a l'escassetat de mitjans, el teler es caracteritza per la seva estructura senzilla i la seva portabilitat, que són clau per al seu fàcil maneig. Els fils verticals de l'ordit es fermen per un extrem a un punt fix —normalment un arbre o un pal—, mentre que l'altre extrem es ferma amb una faixa o una corretja a la cintura de la teixidora, que amb la seva postura tensa els fils per poder entrellagar la trama. Així, el cos constitueix una part fonamental del teler. La mida del teixit resultant està limitat per la mida del cos que el maneja; els seus moviments són els que produeixen les variacions en la textura.

A la instal·lació trobem uns cossos vestits amb dues peces de roba associades a l'imaginari del treball a la fàbrica i a pagès: d'una banda, la clàssica granota blava d'operari; de l'altra, la bata

de flors, símbol i uniforme femení en el context rural i domèstic tradicional. Els cossos, connectats els uns amb els altres i a terra mitjançant les cordes del teler, permeten la inserció de l'espectador, que quan s'hi apropa, activarà un seguit de narracions que el transportaran en el temps, en un viatge cap enrere i cap endavant que connecta teixit i cos. Aquest fil uneix Heròdot amb les excavacions arqueològiques de la Grècia de l'edat del bronze i la Barcelona del conflicte luddita de les selfactines,* passant per la robustesa de la mà de Penèlope o el moment en què les ovelles van decidir deixar de mudar el pèl.

Aquests relats remeten a la tradició oral, una forma bàsica de transmissió del saber marginada per certes tendències acadèmiques que assumeixen que la memòria no es pot arxivar/guardar ni en l'oralitat ni tampoc en la ritualitat o repetició de gestos, ja que són pràctiques evanescents i, per tant, no fiables. Però com que el llenguatge fa curt, aquest projecte transcendeix la paraula i remet al cos com a element central de producció de saber i com a transmissor i receptacle del mateix saber. Per al filòsof Gaston Bachelard, el cos té memòria —l'inconscient s'allotja al cos— i el repertori gestual es transmet i s'hereta. Per la seva part, l'antropòleg Michael Jackson sosté que les paraules i els conceptes distingeixen i divideixen, mentre que l'acció corporal uneix i afavoreix un enteniment empàtic i universal; insisteix, així mateix, en la importància

de les pràctiques corporals per definir la nostra identitat social, fins i tot per damunt de la intel·lectualitzada i privilegiada praxi verbal.

Superant les formes del discurs, del llenguatge i els conceptes que ordenen el saber, en la proposta de Vanesa Varela prevalen i adquireixen més importància la materialitat i fisicitat dels cossos junts. L'artista es planteja com els cossos es reconeixen i solidaritzen entre si quan treballen plegats i es relacionen coreogràficament, i com el treballador s'aliena quan el gest del treball deixa de reflectir-se en altres cossos. Varela mira de penetrar la memòria tèxtil; a la sala es poden veure dibuixos que reflecteixen aquesta genealogia gestual de diverses tècniques tèxtils, analitzades durant un taller previ en col·laboració amb diversos col·lectius, com ara el Grup de Mitja Subversiva, el grup de costura Niu d'Aranyes o el taller de teler de cintura del Banc Expropiat.

Amb *A la mà, la memòria*, Varela reivindica la reconexió amb l'escala humana, amb la natura i amb les formes en què heretem el coneixement, i també el teixit com a text i recipient de la memòria i la identitat col·lectiva. La seva proposta constitueix, a més, una reflexió

sobre el món del treball a través de tecnologies preindustrials en què el cos és el protagonista i propietari del mitjà de producció i no està mecanitzat ni engolit per les tecnologies que es van desenvolupar posteriorment. La indústria tèxtil ha estat un element fonamental en el desenvolupament de la segona revolució industrial i l'organització del treball, i ha establert una relació de supremacia de la màquina per damunt de l'ésser humà. I tot i que ha estat un sector decisiu en la història de les lluites pels drets laborals, avui, gairebé dos segles més tard, continua sent un dels menys ètics i sostenibles en el sistema de producció globalitzat.

Pilar Cruz

* La introducció de la màquina de filar selfactina va reduir la necessitat de mà d'obra i va possibilitar que fossin les dones i els infants els qui feien funcionar aquesta mena de maquinària. El 1854, en vista de la pèrdua dels seus llocs de treball, els obrers del tèxtil van incendiar diverses fàbriques i van iniciar una vaga conflictiva a Barcelona.

L'artista vol donar les gràcies a: taller de teler de cintura del Banc Expropiat, grup de costura Niu d'Aranyes, Grup de Mitja Subversiva, @lacaiguda, María Roja, Albert Clemente, Susanna Ruiz, Estel Soler, Raquel Rei i La Paleta Coop.